

סימן יז חיוב רפואה במורדת

ראשי פרקים
א. מורדת באמתלא מבוררת, אם יש לה מזונות.
ב. חיוב הבעל ברפואת אשתו- מזמן החולי או מזמן הריפוי.
ג. חיוב רפואתה כשהזקה ע"י אחר.

האם חייב בעל לרפאות את אשתו המורדת בטענת "מאיס עלי"
באמתלא מבוררת, בחולי שיש לו קצבה או בחולי שאין לו קצבה,
כשהחולי היה קודם המרידה, ומה הדין כנ"ל בהזקה ע"י אחר ?

א. מורדת באמתלא מבוררת, אם יש לה מזונות

בנידונו יש לברר האם מורדת של מאיס עלי באמתלא מבוררת מפסדת
מזונותיה. וצדדי הבעיה- אם נאמר דלמעשה יש על כל בעל לזון את
אשתו, אלא כשהאישה מרדה בבעלה ונהגה שלא כדין קנסו והפקיעו
חכמים ממנה את זכות המזונות הקיימת רק כשהאשה נוהגת כשורה, או
נאמר שחיוב המזונות קיים כשהאשה תחת בעלה, אולם כשהאשה אינה
תחתיו ואינה נוהגת עמו מנהג איש ואשה מיוזמתה, התקנה לא קיימת,
דבכה"ג לא תיקנו חכמים (או לא זיכתה התורה למ"ד דהוי
מדאורייתא), דכל התקנה היתה לאשה החיה תחת בעלה ולא לאשה שאינה
נמצאת מיוזמתה תחת בעלה. הנפק"מ תהיה במורדת באמתלא מבוררת,
שם נאמר דחכמים הפקיעו, י"ל שכשאיין זה באשמתה ונותנת אמתלא
מבוררת למעשיה לא הפקיעו חכמים את זכותה למזונות, דאין טעם
לקנס ולהפקיע אשה מזכותה למזונות כשהעילה לפירוד ברורה, אולם
אם נאמר שכל התקנה היתה דוקא כשהם חיים יחדיו, אולם כאשר האשה
אינה רוצה לחיות עם בעלה מאיזו סיבה שלא תהיה, לא תיקנו לה
מזונות, אף אם נותנת אמתלא מבוררת, כיון שאינה בכלל התקנה
שנתקנה לאשה החיה תחת בעלה, אף אם הסיבה לפירוד מוצדקת, מ"מ
אינה נכללת בתקנת המזונות.

הריטב"א בכתובות קג, א, כתב וז"ל:

"אלמנה שאמרה אי אפשי לזוז מבית אבא, יכולים יורשים לומר
לה אם את אצלנו יש לך מזונות, ואי לית את אצלנו אין לך
מזונות, ואסיקנא לקמן דיהבינן לה לפי ברכת הבית, אם היתה
טענות לפי שהיא ילדה והם ילדים זנים אותה והיא בבית
אביה, והוא הדין לאשה בחיי בעלה שיצאה מביתו והלכה לה
שם נתנה טעם לדבריה, חייב לתת לה מזונות שלמים במקום
שהיא, אבל אם לא ביררה טעם לדבריה, אינו נותן לה מזונות,
שאיין חיוב מזונות לאשה על בעלה אלא כשהיא עמו על
שולחנו."

ודברי הריטב"א צ"ב, דמצד אחד כתב דכל חיוב מזונות הוא רק כשהיא עמו על שולחנו, וא"כ אפי' תתן אמתלא מבוררת לא תוכל לקבל מזונותיה כיון שכל התקנה היתה רק כשהיא תחתיו. אלא נראה דגם לריטב"א יש לחלק בין שני סוגים של אשה שאינה חיה תחת בעלה, דאם האשה רוצה לחיות עם בעלה אלא שיש מניעה כגון שהיא ילדה וכד', וזה בגדר טענה המתקבלת, בכה"ג תיקנו חכמים מזונות, שאין זה בגדר של אשה המונעת מבעלה חיי אישות, אולם אשה שאינה רוצה בחיי אישות כלל מפני שמאוס עליה, אפי' שטענתה מבוררת, בכה"ג לא תיקנו חכמים מזונות. וכשהאשה הולכת מבעלה ואינה נותנת אמתלא לדבריה, דינה כמונעת חיי אישות מבעלה.

ובהמשך דבריו כתב הריטב"א, וז"ל:

"דלא תיקון רבנן מזונות אלא ביושבת תחתיו ומשמשתו, ואפי' לדברי האומר שיש מזונות למורדת גמורה, התם יושבת עמו, ואינה באה בטענה אין לה דין מזונות."

המעין בשטמ"ק שם יראה שינוי גירסא מדברי הריטב"א שהובאו במקורם, וז"ל:

"... ואפי' לדברי האומר שיש מזונות למורדת גמורה, התם יושבת עמו בבית שמצערתו מתשמיש וקא (נ"ל דצ"ל ולא) קנסינן לה להיא מורדת, אבל כשאינה יושבת עמו ואינה באה בטענה אין לה מזונות."

הנה מה שהוסיף בעל השיטה בהסברו בדעת הריטב"א דלא קנסינן לה להיא מורדת, לאותה דעה שיש מזונות למורדת של בעינא ליה ומצערנא ליה (והיא דעת הרא"ה המובאת בשטמ"ק בסוגית מורדת), צ"ע, דכיון דדעת הריטב"א שמניעת מזונות המורדת הוא מהעדר תקנה ולא מקנס, וכמדויק בלשון, לא שייך לומר דלא קנסו למורדת זו, וע"כ הריטב"א עצמו לא כתבו. והסבר דברי הריטב"א לדעת הרא"ה, דיש לחלק בין כשהיא יושבת תחתיו אף שרצונה לצערו, מ"מ תקנת המזונות במקומה עומדת, דחכמים לא תיקנו רק כשאינה תחתיו ללא סיבה מוצדקת. והסבר קושיתו, דלמאי דאמרינן דרק כשהיא רוצה לחיות עמו, אלא שסיבה מוצדקת מונעת ממנה זאת תיקנו מזונות, קשה לדעת הרא"ה הסובר שיש מזונות אפי' למורדת גמורה המצערתו, וע"ז תירץ, דהתם יושבת עכ"פ תחתיו, ואף שאינה רוצה לחיות עמו, מ"מ לדעת הרא"ה כיון שלא עזבה את הבית, יש לה מזונות, משא"כ כשעזבה את הבית ללא סיבה מוצדקת ומבוררת, לא תיקנו לה מזונות. עכ"פ יוצא לפמשי"כ בדעת הריטב"א, דמורדת של מאיס עלי באמתלא מבוררת אין לה מזונות, דלא תיקנו מזונות לאשה שאינה רוצה בבעלה, אף אם הסיבה לאי רצונה מוצדקת. ועפ"ז מובנים דברי הבית יעקב עז, ב, וז"ל:

"וצ"ל, דיש רגלים לדבר שראוי למאסו ... ומ"מ נראה דאף לר"ן מזוני לית לה, דלא גרע מהא דסי' ע ס"ב ברמ"א, דכשאינה רוצה להיות עמו דלית לה מזוני, דלא תקנו מזונות רק כשהיא עמו..."

ומקור דברי הרמ"א הם דברי הריטב"א דלעיל, והרי בריטב"א מבואר לכאורה דהיא דיש אמתלא מבוררת יש לה מזונות. ולמשי"כ אתי שפיר, דגם לדעת הריטב"א כשאינה רוצה לחיות עמו לית לה מזוני, ומהני אמתלא מבוררת רק כשהיא תחתיו, אך כשאינה רוצה לחיות עמו לא תיקנו מזונות, ומכיון דמבואר בריטב"א וברמ"א שמניעת המזונות נובעת מהעדר תקנה ולא מחמת קנס, ע"כ גם אם נותנת אמתלא לאי

רצונה לחיות עמו, אין כאן תקנה של מזונות.
אמנם מדברי הרא"ש בסוגית מורדת מבואר לאידך גיסא, וז"ל:
"ואינה ניזונת אותה שנה, אבל הוא אוכל פירות וחייב
בפורקנה, דבמזונות קנסו אותה, דרוב נשים לא מספיק מעשי
ידיה למזונותיהן."

היוצא מדבריו דמניעת מזונות המורדת הוא מטעם קנס (ועיין בחזו"א
הל' כתובות סט, טו), וא"כ י"ל דמורדת דמאיס עלי באמתלא מבוררת
לא קנסו כיון שנימוקה המוצדק עמה. וכ"ה דעת העדות ביעקב סי לו
דמילתא דפשיטא היא דבאמתלא מבוררת יש לה מזונות. ומ"מ כיון
שהדבר נתון במחלוקת הפוסקים, דלדעת הריטב"א אין כלל חיוב על
הבעל לתת מזונות, בכה"ג והוי ספק בעצם החיוב, אין להוציא
מזונות מהבעל מספק, אא"כ תפסה וטוענת קים-לי.

ב. חיוב הבעל ברפואת אשתו- מזמן החולי או מזמן הריפוי

אלא שיש לדון בנדו"ד מתי חל חיוב הרפואה שיש על הבעל, האם
בזמן החולי או בזמן הריפוי. אם החיוב חל מזמן החולי, הרי שחל
כבר על הבעל חיוב רפואה, ומרידתה לא תפטור אותו מחיובו, ואם
החיוב חל רק מעת הריפוי, מכיון שבעת הרפוי היתה מורדת, אין
הבעל חייב ברפואתה.

ברפואה שיש לה קצבה, מצאנו מחלוקת באחרונים אם חיוב הבעל הוא
מדין פורקנה או מדין מזונות, (עיין מש"כ לקמן סי' כט"א). שאם
החיוב מדין פורקנה, הרי חיובו חל משעת החולי, כשבויה שחיובו חל
משעת השבי, ואם מדין מזונות- חל חיובו רק בשעת הרפוי. הב"ש
בסי' עט ס"ק א, כתב וז"ל:

"כתב הרא"ש; רפואה שאין לה קצבה בכלל מזונות הוא, וכשיש
לה קצבה בכלל פורקנה הוא שבא ג"כ בבת אחת, לכן יתומים
פטורים מרפואה שיש לה קצבה כשם שהם פטורים מלפדות אותה.
לפי"ז נראה דאין יכול הבעל לומר הרי כתובתך ורפאי את עצמך
ברפואה שיש לה קצבה, דהא כתבו תוס' הטעם דרשאי לומר רפאי
את עצמך משום רפואה בכלל מזונות שהם נגד מעשי ידיה, והרי
קבלה בעד מעשי ידיה המזונות עד היום, אבל פדיון הוא כנגד
הפירות שאכל ועדיין לא קבלה כלום בעד הפירות, משום הכי
אינו יכול לומר פדי את עצמך, א"כ רפואה שיש לה קצבה נמי
נגד הפירות ועדיין לא קבלה כלום, אינו יכול לומר רפאי את
עצמך."

היוצא מדברי הב"ש דיש חילוק בין שתי הרפואות, רפואה שאין לה
קצבה חייב מדין מזונות וחיובו חיוב יומי, כנגד מעשי ידיה של כל
יום ויום היא מקבלת מזונות דבר יום ביומו, וממילא יכול הבעל
להפטר מחיובו היום שהרי לא קיבל כל תשלום עבור מזונות היום,
משא"כ ברפואה שיש לה קצבה כיון שהוא מדין פורקנה, שהוא חייב
כנגד פירות שכבר קבל, ואינו יכול להפטר מחיוב שכבר קבל תמורתו.
ונראה מדבריו שחיוב רפואה שיש לה קצבה חל ג"כ בשעת הריפוי, אלא
כשקבל כבר פירות אינו יכול להפטר מהחיוב שהוא כתשלום לאכילת
הפירות, ומכיון שתשלום הפירות הוא בפורקנה או בריפוי שיש לו
קצבה, ע"כ עליו לשלם את חיובו, אבל החיוב חל גם לדעתו רק בזמן
הריפוי.

הנפק"מ אם נאמר כדעת הב"ש או שהחיוב חל בשעת החולי, תהיה

בחולה בחולי שיש לו קצבה ומרדה בבעלה, דאי נימא כדעת הב"ש, הרי דאף שכבר אכל פירות ויש לה זכות להרפאות מנכסיו, כיון שמרדה הפסידה את זכותה, אולם אם נאמר שהחיוב כבר חל עליו, הרי שאף שמרדה יהיה חייב לשלם לה רפואתה, שכבר התחייב בריפוי של החולי, ומה שמרדה אח"כ מפסידה רק זכויות מכאן ולהבא, אולם חוב שכבר חייב בו אינה מפסדת. והנה רש"י על המשנה בכתובות נא, א כתב שאינו רשאי לומר טלי כתובתך ופדי את עצמך; "שכבר נתחייב בפדיונה משנשבית". וכ"כ הרמ"ה הובאו דבריו בשטמ"ק שם וז"ל:

"ומה הפרש יש בין פורקנה לרפואתה, שהשבוייה משעה שנשבית נתחייב לה הבעל בכדי פורקנה, ומידי דחייל עליה חיובו בבת אחת הוא, שאילו שלח פדיון שמבקשים ממנו מיד היתה נפדית, לפיכך אינו יכול לפטור עצמו מדבר שכבר נתחייב בו, אבל רפואה לאו מידי דחייל עליה חיובא מעיקרא הוא, שהרי אילו נתן לרופא כפלי כפליים מרפואתה לא היה יכול לרפאותה מיד, ונמצא שאינו מתחייב בכל רפואתה בבת אחת, אלא בכל יום ויום הוא מתחייב בה דבר יום ביומו."

מדברי רש"י והרמ"ה עולה דחיוב פורקנה חל בזמן השבי ואינו יכול להפטר מחיובו זה, וא"כ אם נאמר דרפואה שיש לה קצבה נלמדת מפדיונה, חל חיובה משעת החולי, ואפי' תמרוד בו בין שעת החולי לשעת הריפוי תהיה זכאית לתשלום הרפואה שחל על הבעל כחוב בזמן החולי. אולם לדעת הב"ש שהחיוב חל בזמן הריפוי אלא דאינו יכול לומר טלי גיטך וכתובתך, כיון שכבר קבל את תשלום הרפואה בפירות שאכל, אם תמרוד האשה תאבד את זכותה כיון שאין עדיין חוב אלא רק זכות אותה מאבדת במרידתה, אך במורדת באמתלא מבוררת אינה מאבדת זכותה. ונראה דכן היא דעת הרא"ש שכתב (שם בהכ"ב), וז"ל:

"דכבר נתחייב בפורקנה בשביל פירות שאכל עד היום הזה ..."

ונראה דדברי הב"ש לקוחים מדברי הרא"ש, וע"כ לשיטתם החיוב חל בפדיונה רק בזמן הפדיון אלא שהבעל אינו יכול להתחמק מזכות המגיע לאשה מכח פירות שכבר אכל, אולם אם האשה במעשיה תגרום לאיבוד זכויותיה, הרי שהאשה תאבד את זכותה. אלא שבאבני מילואים (עט ס"ק ג) כתב שאין כוונת הרא"ש שרפואה שיש לה קצבה בכלל פורקנה אלא דדמי לפורקנה, וע"כ יכול לומר טלי גיטך וכו'. אך הגרע"א בחידושו על מסכת כתובות (נב, ב), למד בדעת הרא"ש כב"ש, והסיק דאם אשה תאמר איני ניזונת ואיני עושה חיוב הבעל ברפואה שיש לה קיצבה דהוי בכלל פורקנה.

ובעיקר דברי הב"ש דרפואה שיש לה קצבה הוא מדין פדיונה, נחלקו עליו רבים מהאחרונים. הח"מ ס"ק ב שכתב דאפי' חולי שאינו ארוך יכול לומר לה טלי גיטך וכתובתך, וכן חלק עליו הבית יעקב וכתב דאישתמיטיה דברי הרמ"ה שהבאנו לעיל, עיי"ש. וכן חלק עליו הבית מאיר, שאם כדעתו, א"כ פעם שניה לא יתחייב ברפואה שיש לה קצבה, וכן חלק עליו ההפלאה עיי"ש. אולם דברי הב"ש מחוזקים מדברי התוס' רי"ד (כתובות נב, ב), וז"ל:

"וני"ל דדוקא יורשים שאין חיבים בפורקנה, אין חיבים ברפואה שיש לה קצבה, אבל בעל שחייב בפורקנה, חייב אפי' ברפואה שיש לה קצבה."

וע"ע במאירי על המשנה הנ"ל (כתובות נא, א), וז"ל:

"ויש מקשים, והרי במזונות כל שנתן לה גט אע"פ שלא פרע כתובתה אינו חייב במזונותיה, וא"כ אף לענין חלתה, כל

שנתן לה גט אע"פ שלא נתן לה כתובה, לא יהיה חיוב ברפואתה, אינו דומה, שמזונות כל יום ויום חיובן חלוק זה מזה, ונמצא שלא חל עליו חיוב יום זה, אבל חלתה חיוב רפואתה חל מתחילת חוליה שעדיין לא גירש, והילכך חיובה מוטל עליו עד שיפרע כתובתה."

מדבריו עולה דכל חיוב רפואה, אפי' שאין לה קצבה, חל מזמן החולי. וצ"ב כיצד מפקיעה הבעל עצמו מחיוב שחל עליו כבר, באמצעות גרושין וכתובה.

ג. חיוב רפואתה כשהזקה ע"י אחר

אמנם כשאחר הזיק לאשה ויש עליו חובת ריפוי ככל מזיק אלא שהבעל מרפא אותה, נראה דחובת הריפוי חלה בשעת החולי. דהרא"ש בר"פ מציאת האשה, כתב וז"ל:

"ורפוי- נותן לרופא לרפאותה. ואי אמדוה לה' יומי ועבדו לה סמא חריפא ואיתסית בתלתא יומי, היינו בכלל צער שציערה עצמה בסמא חריפא להשתכר, המותר לדידה הוי, ודלא כרמב"ם שכתב בפ"ד מחובל ומזיק דהחובל באשת איש דהריפוי לבעלה..."

ועיי"ש בקרבן נתנאל (אות ב) שכתב דמעולם לא עלה על דעת הרמב"ם דבעבדו לה סמא חריפא שיהיה היתרון לבעל, דהא בפ"ד מחובל הי"ד כתב דחובל בבת של אחרים הריפוי שלה, אלא ע"כ מה שכתב הרמב"ם הריפוי לבעלה היינו עיקר דמי רפואתה, דלא תימא כיון דבעל חיוב ברפואתה גם אם חבלו בה אחרים היא תיטול דמי רפואה מהחובל וגם הבעל ירפא אותה, ע"כ כתב דהריפוי לבעל. היוצא מדברי הרא"ש ומהסבר הקרבן נתנאל ברמב"ם דהיכא דחבל בה אחר, החובל חייב לרפאותה, אלא מכיון שהבעל הוא המרפא ע"כ נותנים את סכום הריפוי לבעל כדי שירפא, אולם חיובו ברפואה זו נובע מהחיוב של המזיק שחל מיד בזמן החולי. וכדעתם כתבו הח"מ והב"ש סי' פג ס"ק ב דהוי של האשה והבעל רק נותן לרופא לרפאותה, ושגם הרמב"ם דעתו כרא"ש. ובהפלאה רצה לישב את כוונת הרא"ש במש"כ דהרמב"ם פליג, דכוונת הרא"ש לדברי הרמב"ם בפ"ב הי"ד דיכול המזיק לבקש שומא מידיה, וע"י זה ירויח שאם יתארך החולי יותר מהשומא לא יצטרך להוסיף, ודבר זה הוא תקנה למזיק, וא"כ הפסד אריכות החולי הוא על הבעל וגם הרוח יזקף לזכותו. ודין זה הוא גמי מפורשת בב"ק צא, א וכו"פ שם הרא"ש בהי"א, ולכאורה אפשר לדחות ראיתו, דמה דמהני אומד הוא קולא למזיק, והיכא דהחמיר החולי צריך החולה לרפאות עצמו, וה"ה האשה צריכה לרפאות עצמה, אלא דכיון דרפואתה על בעלה חייב הוא לרפאותה, דהא אין מי שישלם לה רפואה, אולם כשהתקצר החולי, כיון שכל הרפואה הגיעה לאשה אלא שהבעל היה מעין צינור לתת את רפואתה לרופא, וכשנשאר עודף הרי הוא שלה. ומ"מ מבואר דהחיוב בזמן החולי, וא"כ אף שמרדה בבעל קודם הריפוי, מכיון שסכום הריפוי היה מגיע לה, לא הפסידה במרידתה, מכיון שהחיוב היה קיים בזמן הנזק וניתן לבעל למשמרת כדי שירפא אותה, ועוד קודם מרידתה חל על הבעל חיוב לרפאותה, ע"כ לא הפסידה במרידתה את רפואתה.

לאמור לעיל:

אין לחייב את הבעל ברפואת אשתו המורדת באמתלא מבוררת,
בין חולי שיש לו קצבה ובין חולי שאין לו קצבה, אף אם
החולי היה קודם המרידה, אא"כ הוזקה ע"י אחר.

מסקנות

- א. חיוב הבעל ברפואת אשתו המורדת באמתלא מבוררת, תלוי במחלוקת הראשונים האם מורדת ללא אמתלא מבוררת חכמים הפקיעו חיוב מזונות, או שבכה"ג לא תיקנו.
- ב. חיוב הבעל ברפואת אשתו, חל בזמן הריפוי ולא בזמן החולי.
- ג. לדעת הב"ש- אפשר שבעל חייב ברפואה שיש לה קצבה, במורדת באמתלא מבוררת.
- ד. כשהוזקה האשה ע"י אחר, וקבל הבעל תשלומי ריפוי מהמזיק, חייב הבעל ברפואתה אף כשמרדה.